

דבר העורך

ארון ספרים בשמים

לכבוד מערכת מאורות הדף היומי שלום.

בעוד מספר שבועות, בכ"א בחודש מנחם אב, לומדי הדף היומי ילמדו את דף זו במסכת בכורות. על דף זה מונח דודי היקר, ר' יצחק מנחם מושיקוביץ ז"ל, בש"ס "נר תמיד", היוצא לאור על ידי "מאורות הדף היומי", לטובת לומדי הדף היומי, ואני חשה חובה לספר לכם על מקרה מרטיט שאירע לי בנוגע להנצחה זו.

בחודש אייר תשס"ד, חלמתי בחלום הלילה, כי דודי ר' יצחק מנחם ז"ל מופיע בבית הוריי ברחוב חזון איש בבני ברק. הדוד נפטר בכ"א מנחם אב תשס"ג, באוסטריה, שם התגורר מאז מלחמת יום כיפור, ובחלומי חזיתי בו פוסע בבית הוריי, נעמד ליד ארון הספרים, כשאבי יבלחט"א הרב משה מושיקוביץ מתייצב לצידו.

פניו של דודי קרנו אושר עילאי, אור רב זרח עליהם, וארשת פניו ענתה שביעות רצון וטוב. אבי טרח ופרסם את דבר בואו לביתנו וחברים וקרובים החלו להגיע אל הבית ולמשמש בספרי הקודש שבארון. הכל הוציאו ספרים, עלעלו בהם, העבירו יד על כריכתם, החזירו לארון והוציאו ספרים אחרים, בחלום, ביתנו הפך לחנות פעילה לספרי קודש.

כל אותה העת, הייתי די מבוועתת מנוכחותו בביתנו, ומהופעתו הפתאומית מעולם הנשמות אל סלון הוריי, אך אט אט נרגעתי ופסעתי גם אני לעבר ארון הספרים.

החלום תם, אך ההפתעה עוד לפנינו.

עם בוקר, הקצתי משנתי וסיפרתי להורי על דבר החלום. הם שמעו, שתקו ולא הגיבו. שבתי ושנית להם את סיפור החלום, ואז שמעתי את קולו של אבי נשנק. "אני המום" אמר, וסיפר את המעשה הבא.

כלומד קבוע של הדף היומי, נעניתי למודעה שהופיעה בגליון "מאורות הדף היומי" על אפשרות לרכוש הנצחה לעילוי נשמת קרוב או יקיר, בדפי הגמרא "נר תמיד" שבהוצאת "מאורות הדף היומי". בגמרות אלו לומדים

דף כט/א הנוטל שכר לדון דיניו בטלים

השתתפות בהוצאות בית הדין

במשנתנו נאמר: "הנוטל שכרו לדון, דיניו בטלים", שנאמר (דברים ד/ה), "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים" - "מה אני בחנם אף אתם בחנם". לפיכך, דיין אינו רשאי ליטול שכר מבעלי הדין עבור השתתפותו בדין תורה, ודיין שנוהג לעשות כן, נקנס על ידי חכמים, שכל פסקי הדין שיצאו תחת ידו בטלים, אלא אם כן הוברר שהוא לא נטל בהם ממון.

שכר בטלה לדיין: ברם, מספר אפשרויות עומדות בפני הדיין ליטול ממון. האפשרות הראשונה היא "שכר בטלה". כאשר הדיין עוסק במלאכה מסויימת ומתפרנס הימנה, הוא רשאי לדרוש שכר בטלה מן המבקשים להתדיין לפניו, שאם לא היה נענה לבקשתם, היה משתכר סכום מסויים, וסכום זה עליו ליטול בשווה משני בעלי הדין נוחלקו הסמ"ע והט"ז, אם זה דווקא כאשר הדיין מודיע לבעלי הדין לפני הדין שיטול מהם ממון, ועיי' "קצות החושן" ו"יתביבות המשפט".

משכורת ציבורית: כמו כן, נאמר בגמרא (כתובות קה/א), כי דיינים שעיסוקם היה בפסקי דין של גזילות וגניבות, נטלו שכר מתרומת הלשכה שבבית המקדש. לדעת רבינו תם (תוס' כתובות קה/א ד"ה "גוזרי גזירות") מגמרא זו נמצאו למדים, כי לא נאסר על הדיינים ליטול שכר אלא מן המתדיינים לפניהם, אך הם רשאים לקבל משכורת מקופת הציבור.

חובה על הציבור לפרנס דיין המקדיש את עצמו לטובת הכלל: ואילו בעלי התוספות מסיקים מגמרא זו, כי יש להבדיל בין דיין שאינו עוסק בדיינות בכל עת, לבין דיין המקדיש את עצמו לציבור ואינו עוסק במלאכה אחרת, שחובה על הציבור לפרנסו, ואין זה נחשב כשכר של הדיין כלל, אלא כחלק מחובות הציבור, שלטובתם הם עושים.

תקנות הקהילה: רבינו הגאון רבי יעקב מליסא זצ"ל ("יתביבות המשפט" סי' ט', חידושים ס"ק ו') כותב, כי בתקופתו, לפני למעלה ממאתים שנים, נהגו ששני הצדדים המתדיינים נתנו שכר לדיינים מתוקף תקנת הקהל. כאשר הדיין התמנה לתפקידו, הנהלת הקהילה התחייבה לשלם את משכורתו מקופת הקהל, וממילא, בעלי הדין המשלמים את שכרו, משלמים זאת בשם כל בני הקהילה, ואין זה נחשב שכר עבור דין התורה המסויים שבו הם משתתפים (ועיי' שראוי להתנות מפורשות, ועיי' "ערוך השולחן" שם סעי' ז').

יש דין ויש דיין: ברם, היו ציבורים שונים, אשר ביקשו לאמץ את לשון המשנה ככתבה וכלשונה: "הנוטל שכר לדון, דיניו בטלים", לאמור: אסור לדיין ליטול שכר בשום פנים ואופן. הללו סירבו לשלם משכורות לכלי הקודש שביהו בעירם, ומצוקתם של הרבנים נגעה ללבו של התשב"ץ (שו"ת ח"א סי' קמ"ב - ה'), אשר פרסם קובץ מכתבים ובו הוכחות "כאשר יראוני מן השמים ומהגמרא וממקומות אחרים", כי במקרים רבים הדיין והרב רשאים ליטול שכר, ואף חובה על הציבור לפרנסם.

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

נלב"ע כ' תמוז תשנ"ז - ממייסדי ומקימי בית המדרש סוכטשוב בני-ברק

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר חיים הלוי קליין ז"ל

ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן

נלב"ע כ"ד תמוז תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נשמת

לעילוי נשמת

הר"ר חיים הלוי קליין ז"ל

ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן

נלב"ע כ"ד תמוז תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מר' דבורש וידבסקי ע"ה

ב"ר אברהם וסרצוג ז"ל

נלב"ע כ"ג תמוז תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נשמת

לעילוי נשמת

מר' דבורש וידבסקי ע"ה

ב"ר אברהם וסרצוג ז"ל

נלב"ע כ"ג תמוז תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה זבולון בן דוד ז"ל

ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל

נלב"ע כ"ב תמוז תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו - ירושלים

נשמת

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה זבולון בן דוד ז"ל

ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל

נלב"ע כ"ב תמוז תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו - ירושלים

היו גם שביקשו למצוא סימוכין בדברי הרמב"ם (בפירושו לאבות פ"ד), היוצא חוצץ נגד קבלת שכר על ידי המשמשים בתפקידים תורניים, אך התשב"ץ מבהיר, כי כוונת הרמב"ם לרבנים המסוגלים להתפרנס ללא נטילת שכר, כגון הרמב"ם בעצמו שהיה רופא מהולל וקרוב למלכות. בפירושו למסכת אבות התשב"ץ מספר, כי גם הוא רופא במקצועו, אך כאשר יצא לגלות מפני גזירות השמד, נשא ונתן בדבר עם עצמו, עד שהגיע למסקנה כי יקבל על עצמו את עול הרבנות והדיינות, תוך קבלת שכר.

דין רופא כדין דין: לאחר שהזכרנו, כי הרמב"ם והתשב"ץ התפרנסו מאומנות הרפואה, חשוב וראוי לציין, כי גם רופא יהודי אינו רשאי ליטול שכר עבור ריפוי בני אומתו, שהרי מצווה היא ואין נוטלים שכר על מצווה. הרופא, כמו הרבנים, רשאי ליטול שכר בטלה וטרח בלבד ("שולחן ערוך" יו"ד סי' של"ו סעי' ב'). מובן מאליה, כי שכר הבטלה של רופא, אינו דומה לשכר הבטלה של פועל, שהרי בזמן זה, היה יכול לרפא את מי שאין מצווה מן התורה לרפאותו וליטול ממנו שכר הגון ומפולפל. אכן, הרמב"ם, שרופא גדול ומהולל היה, לא נטל שכר בעד ריפוי חולים, עד אשר התמנה לרופא חצר הסולטן ("שערי ראובן" להגאון רבי ראובן כ"ץ זצ"ל, עמ' ר"ו).

ממון לתכריכים: מעניין לציין, כי חוקרי הדורות חושפים עובדה מרתקת, כי רבים מגדולי ישראל היו עניים מרודים כל ימי חייהם, וכאשר נאספו לבית עולמם, לא הותירו אחריהם כל רכוש. הדברים הגיעו לידי כך, שגדולי ישראל כט"ז, הש"ך וה"בית שמואל" אשר חצבו בסלע ההלכה את דברי תורתם המשמשים כנר לרגלנו, ביקשו מחילה מרעיותיהם לפני פטירתם מן העולם הזה, על שלא הותירו די ממון שיש בו כדי לממן את הסכום הנקוב בכתובת. בעל ה"תוספות יום טוב" הלך לבית עולמו, ולא השאיר אחריו ממון, אפילו כדי תכריכים !!! ("לקורות הרבנות פ"ה").

אלפי איש בכל יום, ובהגיע יום הזיכרון של הנפטר, הגמרא נלמדת על ידי אלפי הלומדים לזכרו ולעילוי נשמתו של המנוח. אתמול, הוא טלפנתי למשרד מאורות הדף היומי, התעניינתי אצל הר"ר יוסף הלפרין הי"ו, האחראי על הוצאת ש"ס נר תמיד, ועל מדור ההנצחות, ורכשתי הנצחה לעילוי נשמת אחי היקר, ר' יצחק מנחם ז"ל, אשר הותיר אחריו בנות בלבד, ואני אמרתי קדיש לעילוי נשמתו. לא סיפרתי על כך לאיש. לא הוצאתי על כך מילה. כנראה, החלום קשור להנצחה, אולי אחי ז"ל בא להביע את תודתו על כך.

עד כאן סיפור הדברים כהווייתם, ואני מקווה שפרסום הדבר יחזק את חשיבות לימוד הדף היומי, וההנצחה על גבי הדפים לעילוי נשמת הנפטרים נוחם עדן.

בברכה ובהוקרה
ש. מושקוביץ

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-670-67-03
mendelson@meorot.co.il
.....
ברכת התורה העורך

פנינים

הרב יהודה

סיפור מעניין מספר הגאון רבי ראובן כ"ץ זצ"ל בספרו "שערי ראובן".

זכרונות: בהיותי בברלין, שאלתי לרב מפורסם מן החרדים, מדוע מסר את בנו ללמוד חכמת הרפואה, ולא החליט שיהיה רב. השיב לי, כי בדבר זה הריחו הולך בשיטת הרמב"ם שאסור ליהנות מדברי תורה: מה אני בחנם אף אתם בחנם. ואמרתי לו, אם כן אסור אף לקבל שכר רפואה מהיהודים ומה גם לקבל מהם שכר מופרז... והראיתי לו את הדין במפורש ביו"ד, וחיידוש של הדברים עוררו ביתר שאת את תמיחתו.

אמנם כן, מוסיק הגר"ר כ"ץ, "הרמב"ם ז"ל ודאי לא עסק בחכמת הרפואה שבביל פרנסתו, אלא היא היתה בידו אומנות כדי להציל על ידה נפשות רבות, וכשם שהיה מורה לישראל ולעולם כולו, ולימד ואינו וחקר את כל דני התורה והחכמה, כן היה מורה ורופא לתחלואי הגוף, כי כל הוראותיו של הרמב"ם היו מכוונות לקראת המטרה העליונה של היהדות, איך להציל את הגוף ואת הנפש של האדם ביחד, שזהו רצון הבורא על פי רוח התורה".

דף כ"ט/א כאשר ציוני ה' אלקי מה אני בחנם אף אתם בחנם

גם בארץ ישראל

אסור ללמד תורה בשכר, כפי שלמדמים משה רבינו שאמר: "כאשר ציוני ה' אלוהי, ודרשו חז"ל - "מה אני בחנם אף אתם בחנם".

וכי תאמרו, אמר הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, כי הוראה זו יפה לימים שבהם ניתנה תורה ואבותינו חילכו במדבר. שם ניתן ללמד בחינם, כאשר הלחם יורד מן השמים, המים זורמים ללא הרף מבארה של מרים, והבגדים אינם בליים. ברם, בהגיענו לארץ, יש לרכוש אוכל, לשלם לשואב המים, ולהחזיר ממון על הבגדים, אולי ושמן ניתן ללמד תורה בחינם. ובכן, הפסוק ממשיך "כאשר ציוני ה' אלוהי, לעשות כן בקרב הארץ כאשר באים שמה לרשתה".

בטלו איפוא, המענות, נמוגו הטענות, נותרה ההלכה עומדת על תלה ("אזנים לתורה", ואתחנן).

דף כ"ט/א ומנין שאם לא מצא בחנם שילמד בשכר **המצוה - "ללמד בחנם"**

כאמור, אסור לדרוש תשלום על לימוד תורה, אך מי שלא מצא מלמד לבנו בלא שכר, ישלם לו את השכר שהוא דורש, ובלבד שבנו ילמד תורה. **ומה** בדבר "לפני עור"? הלא המשלם ללמוד מכשילו בכך, שהרי אסור לו לדרוש תשלום על הלימוד!?

בעולם הישיבות מפורסמת תשובה המיוחסת לילד רך בשנים.

אין כל איסור ללמד תורה בשכר, אלא שמצוות תלמוד תורה היא ללמדה בחינם. כאשר אדם

דף לא/ב כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו

האומר דבר בשם אומרו, בשם אומרו, בשם אומרו

גמרתנו דנה בטובה הנגרמת למי אשר דברי תורתו נאמרים בשמו לאחר מותו. הגמרא אומרת, כי שפתינו בעל דבר התורה דובבות בקבר, והגמרא אף מספרת, כי רב ששת הקפיד על שמשו אשר לא אמר את דבריו בשמו.

האחרונים דנים, אם בשעת אמירת דבר תורה בשמו של האדם שמסר את דבר התורה, שפתינו ידובבו בקבר, גם אם שימש כמעביר השמועה בלבד, והוא לא חידש את דבר התורה.

יין ישן או יין עם דבש: הגאון רבי יצחק אלחנן מקובנא זצ"ל, כותב בהקדמה לספרו "נחל יצחק", כי בשאלה זו נחלקו אמוראים בתלמוד הירושלמי! הגמרא בירושלמי שקלים ז'ב שואלת "מה הנאה יש לו" למי שאומרים דבר תורה בשמו. בר נזירא אמר, כי הנאתו היא כשותה יין קונדיטון - יין עם דבש (ראה רמ"א יו"ד סי' רמ"ז סעי' ט"ו), ורבי יצחק אמר, שהרי הוא כשותה יין ישן. מבאר רבי יצחק אלחנן, כי הסובר שהנאתו של מי שדברים נאמרו בשמו היא כשל שותה יין ישן, היינו: כי כפי שהשותה יין ישן הערב לחיכו, מודה לכל מי אשר בגינו היין הגיע עד הלום, שמור, טעים ובלי נזקים, כך גם האומר דבר תורה, צריך למוסרו בשם כל אלו אשר בגינם דבר התורה השתמר במיטבו, ללא סילופים ועיוותים. ואילו בר נזירא טען, כי עליו להזכיר רק את מי שחידש את דבר התורה, או לכל הפחות הוסיף לו דבר מה, ולכך הוא רמוז בהזכירו את יין קונדיטון, שהמוסיף לו דבש משבחו וטיב היין נזקף גם לזכותו.

יש שגם מצאו שינויים בגירסאות בתלמוד הבבלי, אשר יכולים להצביע על שתי הגישות השונות. במסכת סנהדרין ז'ב/א מובאים דברי רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק: "כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר". בגמרתנו וכן במסכת יבמות ז'ב/א מובאת אימרה דומה בשם ר' שמעון בר יוחאי, אך בשינוי לשון: "כל תלמיד חכם שאומרים דבר **שמועה** מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר". יתכן כי הם נחלקו אם יש לומר רק הלכות בשמו של אומרם, היינו: חידוש תורה, קביעה הלכתית וכדומה, או גם "שמועה" יש לומר בשם אומרה, אף על פי שאינו אלא מוסר את ששמע מאחרים (ראה "שם עולם", הקדמה).

שבעה מוסרי שמועה: אכן, פעמים רבות אנו נוכחים שמסדרי התלמוד הבבלי, רב אשי ורבינא מוסרים הלכה בשם כל מי אשר השמיע אותה עד אשר הגיעה לאוזניהם, במסכת חולין ז'א/א נמצאת אחת השושלות הארוכות ביותר: "אמר רב שמן בר אבא, אמר רבי איד בר איד בר גרשם, אמר לוי בר פרטא, אמר רבי נחום, אמר רבי בריי, משום זקן אחד ורבי יעקב שמיה, דבי נשיאה אמרו - ביצה בשישים אסורה..."

שבעה אמוראים מסרו שמועה זו.

'אמוראים', על שום מה? אכן, בעל ה"ערוך" (ערך "אמר") כותב, כי חכמי התלמוד הבבלי כונו 'אמוראים', על שם ש'אמרו' את דבריהם מעצמם או בשם אמוראים אחרים.

השמועה שנמסרה בשם שני אמוראים לסירוגין: מעניין לציין שמועה שנמסרה בשמות שונים, לסירוגין. רב עזירא היה מוסר שמועה מסויימת, פעמים בשם רבי אמי ופעמים בשם רבי אסי - "זימנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה

דרבי אסי" (חולין פד/ב). אם שניהם אמרוה, מה טעם לא הזכירם יחד? (עיי' "מראית העין"

לחיד"א בחולין שם). ה"בן יהוידע" (חולין שם) מתרץ באופן נאה. רבי אמי היה גדול מרבי אסי, ולפיכך היה ראוי להזכירו תחילה. מאידך, רבי אסי היה רבו של רב עזירא, והוא ראה צורך להזכיר תחילה את שם רבו. כדי להמנע מן הספק, שלא ידע את מי להזכיר

תחילה, פעם היה מוסר שמועה זו בשם רבי אמי, ופעם בשם רבי אסי...

דף לה/א מעשה בזכר של רחלים

ארבע שאלות שונות וארבע תשובות, כולן מסוגייתנו

ארבע שאלות הלכתיות, שונות זו מזו, נערמו על שולחנו של הגאון רבי יוסף חיים מבגדד, ולכולן הוא מצא ראיות או סימוכין בסוגייתנו.

אין מבטלים איסור לכתחילה: כידוע, מדרבנן (לדעת רוב הראשונים) אין מבטלים איסור לכתחילה, היינו: אין לגרום בכוונה תחילה לביטולו של דבר איסור בדבר היתר (רשב"א ב"תורת הבית הארוך" בית ד' סוף שער ד'), והעושה כן נקנס בכך שאין לאכול את המאכל שהוא ביקש להתירו (משנה תרומות ה'ט ועיין שם בפהמ"ש להרמב"ם).

שטיפת הבית במים מעורבים בדם: מעשה בקדרת מים שנשפתה על האש, ונפלה לתוכה כמות גדולה של דם, כמות שלא בטלה בשישים במים. משהתחוויר לבעל הקדרה כי המים אסורים בשתיה, הוא החליט להשתמש בהם לשטיפת ביתו, ולשם כך הוא הוסיף עליהם עוד מים רבים כהנה וכהנה, עד שלמעשה, הדם התבטל בשישים במים. במקרה זה, האיסור בוטל על ידי מעשה מכון, אך ללא כוונה להתיר את האיסור. השאלה המתבקשת היא, אם מקרה מעין זה נכלל בתקנת חכמים, שקנסו לבלתי אכול איסורים שביטולם בהיתר (עיי' ט"ז יו"ד סי' צ"ט ס"ק ט').

מעשה ללא כוונה להתיר, אינו נכלל בקנס: בעל ה"תורה לשמה" (סי' ש"ב) מוצא הוכחה מסוגייתנו. למדנו, כי בכור בהמה טהורה, שקדוש בקדושת קרבן, מתחלל מקדושתו אם נפל בו מום, ומותר לשוחטו ולאכול. ברם, אסור להטיל בו מום בכוונה, והעושה כן, נקנס על ידי חכמים, שאינו רשאי לשוחטו, עד שיפול בו מום נוסף, מעצמו. מעשה, מספרת משנתנו, באשמאי רומי, שחלף ליד בכור קדוש, והוא נעץ רומח בבכור והטיל בו מום. משבא מעשה לפני חכמים, התירו לשחוט את הבכור, שהומם. הרי לנו, כי מאחר שהנוכרי לא התכוון להתיר את הבכור על ידי המום, מעשהו לא נכלל בקנס של חכמים, אף על פי שנעשה בכוונה תחילה.

רוצה לתרום ספר תורה ואינו יכול: יהודי בגדאדי ניצב חסר אונים בפני משלחת כפרית שתרה נואשות אחר ספר תורה. הוא היה מוכן למכור להם את ספר התורה שברשותו, אך הוא היה מנוע מכך שהרי "מצוות עשה על כל איש לכתוב לו ספר תורה... ואינו רשאי למכור" (ישולחן ערוך יו"ד סי' ר"ע סעי' א'). בעל ה"תורה לשמה" (סי' ל"ג) ייעץ לו, כי ימכור להם את נרתיקו המהודר של ספר התורה, ואת מחירו של ספר התורה יבליע במחירו של הנרתיק. סימוכין לכך הוא מצא במספר מקומות ביניהם סוגייתנו, בה נאסר למכור את בשרו של הבכור, אך בהבלעה עם עצמותיו, עורו וקרניו, הדבר מותר. [יש לציין, כי דעתו של ה"תורה לשמה" אינה מוסכמת על הכל. ה"ערוך השולחן" יו"ד סי' ש"ע סעי' ט"ז כותב, כי גם במתנה אסור לתת את ספר התורה ולא רק במכירה].

גביית ממון עבור כל שבועה בבית הדין: גם לדין שהסתפק אם הוא רשאי לגבות שכר מבעל דין שהופיע לפניו, מצא הגאון רבי יוסף חיים תשובה בגמרתנו. הדיינים נוטלים שכר בטלה [שכר על כך שהם בטלים מעבודה שהיו יכולים לעסוק בה במקום לדון] מן המתדיינים לפנייהם. פעם אירע שדיין הזיקק שני שותפים להשבע לפניו על תביעה מסויימת שהופנתה כלפיהם, אך הם לא נשבעו במעמד אחד, מפאת החדרו של אחד מהם. לאחר מכן, התעוררה השאלה, אם הדיין רשאי לקבל שכר עבור כל מעמד שבועה, או שמה מאחר ששתי השבועות עוסקות באותו עניין, אין לו לגבות שכר נוסף על זה שקיבל.

אין לך לקבל ממון נוסף, הורה לו בעל ה"תורה לשמה" (סי' של"ה). שהנה, חכמים תקנו שהחכם הבדוק את הבכור אם יש בו מום, לא יטול שכר על כל בדיקה, כדי שלא יחשדו בו שכבר בבדיקה הראשונה ראה מום ולא הצהיר עליו, כדי שיזמינוהו לבדיקה נוספת. מעתה, עלינו ללמוד מכאן, כי גם על הדיין להקפיד לבל יביא עצמו לידי חשד, ומאחר שעלולים לחושדו שהוא חייב בשבועה גם את השותף השני, כדי להרוויח שכר נוסף, עליו להמנע מנטילתו.

סוחר העורות הרמאי: נסיים בסוחר עורות, שנתפס פעמים רבות בשקר, לאחר שהצהיר כי העורות שהוא מוכר ראויים לכתובת ספרי תורה תפילין ומזוזות, שעובדו לשם כך על ידי יהודים, כנדרש, בעוד למעשה, הם עובדו על ידי נוכרים. ביום מן הימים, הסוחר הלזה סיפק עורות לסופר סת"ם והזמין אצלו כתיבת ספר תורה. כאשר הסתיימה המלאכה, הסוחר ביקש למכור את ספר התורה, אך הכל נמנעו מלרכשו, מחשש שהעורות שהוא סיפק לסופר, לא עובדו לשמה.

אדם אינו משקיע את ממנו על קרן הצבי: פתחו את הגמרא, הורה רבי יוסף חיים למפקפקים (שם, סי' ש"ג). בגמרא נאמר, כי אין לרכוש עורות מכהן מפוקפק, שמא הם עורות של בכור קדוש. אולם, מותר לרכוש ממנו חוטי צמר טוויים, או בגדי צמר, ואין לחשוש שהללו נטוו ונארגו מצמרו של בכור, שכן, אדם אינו משקיע את כספו על קרן הצבי, והלה הרי יודע כי הוא עלול להתפס בקלקלתו, ונמצא שכל השקעתו בטווייה ובאריגה ירדה לטמיון.

גם הסוחר שלנו, סיים הגאון רבי יוסף חיים, מוכן לרכוש עורות מגויים, ולכל היותר, אם ייתפס, ימכרם בחזרה. אך מה יעשה בספר תורה זה שהשקיע בו ממון רב, אם יתגלה כי אינו כשר.

דף לה/ב מימר אמר

המוהל הוותיק או האח הצעיר, מי קודם?

אינו מלמד כלל, או שהוא מלמד תמורת שכר, הרי הוא מבטל את המצווה. נמצא, שהמשלם לו אינו מכשילו כלל, כי לולי היה משלם לו, ממילא לא היה מלמד, לפיכך, לא הכשילו במאומה. הילד שענה תשובה זו, נעקד על קידוש ה' בשוואת יהודי אירופה, ביחד עם אמו ואחד עשר אחיו, אשר היו אשתו בנו ובנותיו של הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, מייסד ישיבת פונובז' בארץ ישראל.

דף כט/א ומנין שאם לא מצא חנם שילמד בשכר

התורה - בחינים

נאמר במדרש (במדבר רבה פרשה א'), כי התורה ניתנה במים, שנאמר "גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים", משום שהתורה מוצעת חיים לכל, כמים, אשר עליהם נאמר, "היו כל צמא לכו למים".

כוונת הדברים היא, כי גם אם לעיתים צריך לשלם עבור המים, אין זה ערכם האמיתי, משום שהמים חיים לכל, אלא שאילוצים חיצוניים הם שעיקבו את הבאת המים למקום פלוני, ובעיניים משלמים, אך לא על המים עצמם.

זהו שרמו הפסוק "היו כל צמא לכו למים", "לכו למים" נאמר, לא "שתו מים". לאמר, אם תלך בעצמך, לא תשלם מאומה על המים, אך אם ברצונך שהמים יגיעו אליך, לא הובטח לך כי הדבר יהא בחינים ("ישמח ישראל על התורה", יתרו, לבעל "כף החיים").

דף ל/ב הבא לקבל דברי חברות

חבר!

פעם הגרי"ז מבריסק זצ"ל דן בכשרותו של מאכל שמקורו בבית יהודי ירא שמים.

תמה אחד הנוכחים, במטבע הלשון השגור בפי כל: הלא "חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מהוגן"?

השיב הגרי"ז: מניין לך שהלה קיבל על עצמו גרי חברות על כל פרטיו ודקדוקיו, המבוארים בסוגייתנו?

אין זה פשוט כל כך להקרא 'חבר'...

דף לא/ב דובב שפתי ישנים

רמז למטבעות

הפסוק (שיר השירים ז') "דובב שפתי ישנים", שימש את המהר"ם שיף (ב"דרושים נחמדים" שבסוף חידושי לחולין ד"ה בחשבון), כאמצעי לזכור את סדר המטבעות שנהגו בזמן חז"ל והמופיעים בגמרא פעמים רבות.

הסלע 4 דינרים.

הדינר 1 מעות.

המעה 2 פונדיונים.

הפונדיון 2 איסרים.

הרי לנו **דובב**.

ואילו הפרוטה, מוסיף המהר"ם שיף, אשר היא 1/8 מן האיסר, נרמזת אף היא בהמשך הפסוק, "שפתי ישנים", שכידוע, יש לישון שמונה שעות ביממה, כנאמר "ישנתי אז [- בגימטריה 8 -] ינוח ל". זכור נזכר, אם כן, כי הפרוטה שמינית מן האיסר...

דף לא/ב מוכרין אותו בהבלעה

מעשה בזקנה

פעם נזקק הגרי"ח שמואלבץ שצ"ל, ראש ישיבת מיר, להסביר לתלמיד עניינה של הבלעה פתח וסיפר לו:

מעשה בזקנה אחת שחלתה והגיעה עד שערי מות. עמדה ונדרה כי אם תעמוד מחוליה תתן את שווי סוסה לצדקה. כשהבריאה עמדה והכריזה: סוס ותרנגול למכירה! בא אדם והתעניין סוס בכמה ותרנגול בכמה? ענתה לו האשה: סוס ברובל ותרנגול בתשעים ותשע... יפה, אמר, הריני קונה את הסוס. לא ולא, מחתה. אינני מוכרת אלא את שניהם יחדיו...

הנה, סיים, זהו הבלעה... (מוח ולב).

דף לב/א יש אם למקרא

יש אם למקרא - בנין אב

ראשונים ואחרונים עסקו בשאלה מדוע חז"ל

ללומדי גמרתנו ניתנת הזדמנות מיוחדת להיווכח במאמר הבא, כיצד הפוסקים הכריעו הלכות שונות, על ידי לימוד סוגיות תלמודיות שלכאורה, אין להן כל קשר לנידון שהובא לפנייהם.

תמיהה גדולה תמה ה"חכם צבי" בהבנת גמרתנו, ומכחה הוא הגיע למסקנה בעלת השלכות מרחיקות לכת.

סוגייתנו עוסקת במומים שהתגלו בבכור בהמה טהורה, ובאפשרויות השונות לחשש, כי המום הוטל בו בזדון, על ידי מי שעשוי להשתכר מהטלת המום. אחד המקרים הנידונים הוא, כאשר כהן עם הארץ, משמש כרועה של הבכור שהתגלה בו מום. הגמרא אומרת, כי אין לחשוש שהכהן הרועה הטיל בו את המום, מאחר שהוא אינו מצפה לקבלו, שידע הוא כי בעל הבית יעדיף ליתנו לכהן תלמיד חכם [אם היה מצפה לקבלו, מתעורר חשד, שהוא מטיל בו מום, כדי שכאשר הוא יקבלו כמתנת כהונה, יוכל לשוחטו בכל מקום, ולא יצטרך לטרוח לבית המקדש].

והנה, כלל ידוע במתנות כהונה קובע, כי אם יהודי 'אימץ' לעצמו כהן שהוא מעניק לו את מתנות הכהונה שלו, אותו כהן הופך ל"מכירי כהונה" והישראל אינו רשאי לתת את מתנותיו לכהן אחר (עיי' בבא בתרא קכ"ב). מעתה, אם הכהן הרועה שבו גמרתנו עוסקת, הוא "מכירי כהונה" של בעל הבכור, בוודאי שהוא מצפה לקבל את הבכור, ויש לחשוש בו כי הוא הטיל בו מום. מדוע, איפוא, הגמרא אינה מסייגת את דבריה ומתנה את הסרת החשד מן הכהן, בכך שאינו "מכירי כהונה". אין זאת, מסכם ה"חכם צבי" (שו"ת סי' ע), אלא שמותר לזנוח "מכירי כהונה" לטובת מי שהוא תלמיד חכם, ולפיכך הרועה אינו בטוח כל עיקר שהבכור הנוכחי יגיע לידיו, אף על פי שאת הבכורים הקודמים הוא זכה לקבל.

נעבור כעת למקרה שהוצב לפני ה"חכם צבי".

היה היה יהודי, אשר את כל בניו אשר נולדו לו, נהג למול אצל מוהל מסויים. ויהי היום, ואבי הבנים מת, והותיר אחריו תינוק רך, שעדיין לא נימול. בהתקרב מועד הברית, ביקש המוהל הוותיק למול את הרך היתום, אך כנגדו התייצב אחיו הגדול של התינוק וביקש לקיים בעצמו את מצוות המילה. המוהל טען, כי מאחר שהאב נהג לתת לו למול את כל בניו, אין לנשלו מן המצווה, כדן "מכירי כהונה" שלאחר שנהגו לתת להם את מתנות הכהונה, יש להמשיך לנהוג כן. ואילו הבן טען, כי זו היתה חובה אישית של האב, ובהעדרותו אין לה כל תוקף. ה"חכם צבי" הסכים עם טענתו של הבן, תוך שהוא מעניק לה הסבר הלכתי נאות ומנומק: דין "מכירי כהונה" מבוסס על הפסוק (צפניה ג'יג) "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", שאין לו לאדם לשנות מדבריו, ומאחר שהורגל לתת לכהן מסויים, הרי זה כהבטחה שאין לחזור הימנה (עיי' תוס' ב"ב שם, ע"פ הגמרא בב"מ מט"א). ממילא, האב שהבטיח הוא זה אשר צריך לעמוד בדבריו, אך לא אחרים שמעולם לא הבטיחו כן.

ה"חכם צבי" מוסיף, כי מלבד זאת, קיימת סברה נוספת לצידי של האת. אדם שיש לו ממון לצדקה ולפניו שני עניים, אחד מהם קרובו ואחד מהם תלמיד חכם, את מי מהם יעדיף. הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ז הל' י"ג) כותב: "עני שהוא קרוב קודם לכל אדם". ה"חכם צבי" מצטט את דבריו וטוען, כי כוונת הרמב"ם היא, שהקרוב קודם גם לתלמיד חכם. משהגענו עד הלום, מסיים ה"חכם צבי", נחבר שלב לשלב, ונגיע למסקנה, כי אם לגבי מצוות צדקה ממונית קרוב קודם לכל, קל וחומר שהדברים אמורים לגבי מצוות, שהרי אין לך צדקה גדולה מהענקת מצוות וגם בזו יש להעדיף את הקרובים... נמצא, שגם אם האב היה בין החיים, הוא היה רשאי למנות את בנו כמוהל, ולא היה נחשב כמדבר כזב ועושה עוולה (ועיי' שולחן ערוך י"ד סי' רס"ד סעי' א' וב"י סי' ק"ה).

השתמשו בביטוי 'יש אם למקרא', לעומת מקום אחר בו לימוד דין אחד מזולתו מכונה 'בניין אב'.

רבינו בחי (דברים לג/ח) מבאר, כי 'בניין אב' פירושו שהפסוק שבתורה הוא המקור לעניינים אלו, ולפיכך הפסוק נקרא 'אב' ששמענוהו מאבינו שבשמים. לעומת זאת, התורה שבעל פה ההולכת בעקבות תורה שבכתב, נקראת 'אם', להבדיל בינה לבין תורה שבכתב.

מאורות הדף היומי

בית מדרש למגיד

שיעור דף היומי סוכוטשוב

בשורה טובה לתושבי בני-ברק

במסגרת פעילותינו להקמת שיעורי תורה

לבני הנוער בימי החופשה הננו שמחים

להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש

בביהכ"נ "יד נתן"

רח' הבנים 3

בכל בוקר בין השעות 9:00 - 9:45

ע"י מגיד שיעור

הרב **בן ציון פרישמן** שליט"א

מרבני בית מדרשנו

הציבור מוזמן

לעילוי נשמת

הילד **אליעזר ויזר** ז"ל

בן הר"ר דב שיבלחט"א

נלב"ע כ"ז תמוז תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י הוריו ידידינו הר"ר דב

ווג' מרת מלכה ויזר שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה שרה גלדצהלר** ע"ה

ב"ר נפתלי שמואל ז"ל נלב"ע כ"ג תמוז תשכ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בנה ידידנו

ר' **לוסיאן גלדצהלר** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **נחמן גלינסקי** זצ"ל

בהרה"ג ר' יעקב שליט"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י אחיו

ר' **ישעיהו גלינסקי** שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חיה רות** ע"ה

ב"ר יהודה ז"ל

נלב"ע כ"ח תמוז תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

הופיע תקליטור מס' 2

תקליטור "מאורות הש"ס"

שיעור חי בדף היומי

20 דפי גמרא

מסכת בכורות

לצפיה (במחשב) ושמע (3MP)

תקליטור מס' 2 מסכת בכורות דפים כ'-מ"ב

לרגל תחילת הסדרה מחיר מיוחד בסך: 30 ש"ח בלבד לתקליטור (כולל משלוח)

מוקד הזמנות ארצי 1-700-500-151